

stichting

Archief- en Documentatiecentrum

voor R.K. Friesland

Voorwoord

Het Archief- en Documentatiecentrum werkt hard aan haar archieven. Ze worden geïnventariseerd en op die manier toegankelijker gemaakt voor onderzoek. Daarnaast nemen zowel het aantal als de omvang van de archieven nog steeds toe. Ook het aantal bidprentjes van personen groeit gestaag. En met de koppeling aan de overlijdensadvertenties en/of rouwbrieven ontstaat een completer beeld van de gegevens van deze overleden personen.

Vele belangstellenden doen inmiddels een beroep op de documenten die in Bolsward worden bewaard. Wetenschap-

pers uit heel Nederland, en zelfs daarbuiten, vragen om specifieke onderdelen. In het kader van "75 jaar bevrijding" is er voor archieven van pater Titus Brandsma en Johannes kardinaal de Jong extra belangstelling. Daarbij speelt ook nog een eventuele heiligverklaring van pater Titus een rol.

Voor het vastleggen van dorps historie worden zo nu en dan de archieven van plaatselijke verenigingen geraadpleegd. Maar daarnaast zijn ook steeds meer mensen zijn op zoek naar hun eigen voorouders en hun leefomgeving.

Veel plaatselijke kerken gaan op in grotere eenheden. De verwante verenigingen worden opgeheven of gaan door in een meer algemene eenheid. De oorspronkelijke archieven dreigen daarbij

nogal eens over het hoofd te worden gezien. Ook de provincie Fryslân is zich ervan bewust, dat soms alert moet worden opgetreden om archieven niet verloren te laten gaan. Ze ziet ons Archief- en Documentatiecentrum dan ook als een groot voorbeeld hoe die goed bewaard kunnen worden.

In dit Informatiebulletin leest u onder andere over onze nieuwe aanwinsten en de vooraankondiging van de Open Dag. Het hoofdartikel gaat deze keer over de invloed die pater Titus Brandsma heeft gehad op de geschiedenis van Dokkum als bedevaartplaats.

Namens het bestuur wens ik u veel leesplezier.

Nico van der Werf, bestuurslid.

Dokkum en Titus Brandsma

In het uiterste noorden van de provincie Friesland ligt Dokkum, één der elf Friese steden en een zeer oude nederzetting, welke ook bekendheid geniet door de verbondenheid met Bonifatius. Door de moord op Bonifatius in 754 werd Dokkum reeds in de vroege middeleeuwen een bekende bedevaartplaats. Deze bedevaarten maakten, naast het handelsverkeer en de haven, deel uit van de economische grondslag van Dokkum.

Willibald, tijdgenoot van Bonifatius, meldde dat met instemming van het Friese volk werd besloten een kerk te bouwen op de plaats waar de martelaar zijn bloed had vergoten. De stichting van die kerk vond vrij snel plaats na de moord op Bonifatius. Dit eerste kerkje werd al vrij spoedig door oorlogshandelingen verwoest. Korte tijd erna werd het door de eerste Friese zendeling Liudger (742-809) herbouwd en gewijd aan St. Paulus en St. Bonifatius. Later werd dit

Dokkum, Bonifatius-abdij en parochiekerk

tweede houten kerkje vervangen door een tufstenen kerk.

Diverse oude geschriften maken melding van het wonderbaarlijke ontstaan van een zoetwaterbron in het jaar 754. Dit zou de huidige Bonifatiusbron zijn. De bron is eeuwenlang van groot belang geweest voor de watervoorziening van Dokkum. De verering van Bonifatius kwam vrijwel meteen na zijn dood tot stand. In Dokkum werden de op de terp opgerichte ge-

dachteniskerk en de bron, waaraan heilige werking werd toegeschreven, het doel van jaarlijkse bedevaarten. Reguliere Kanunniken van St. Augustinus stichtten rond 1200 een abdij van baksteen en de bebouwing op de dubbelterp breidde zich uit. Lange tijd stonden er twee kerken naast elkaar: een voor de kloosterlingen (de abdijkerk) en een voor het lekenvolk (de parochiekerk). De kloosterlingen stichtten er ook een school, een

ca. 1900, Oude Bonifaciusbron

1908, Bonifaciusfontein

1935, Processie in het Bonifaciuspark

tehuis voor vreemdelingen, een ziekenhuis en een weeshuis. Aan deze situatie kwam als gevolg van de hervorming (reformatie) een eind en de grote abdijkerk werd in 1589 afgebroken. Dokkum werd protestants, maar de stad bleef ook een steunpunt van het katholieke geloof.

Door de reformatie werden de pelgrimages vrijwel onmogelijk gemaakt, maar individuele tochten duurden nog wel voort tot in de 18^e eeuw. Herstel van de bedevaarttraditie vond plaats in de periode van 1875-1885, mede door toedoen van de Dokkumer pastoor G.J. Demes.

Direct na de Eerste Wereldoorlog volgde een tweede opleving. In 1919 vond de eerste Friese Fietsbedevaart plaats. In 1924, bij de eerste pelgrimage naar Dokkum van Friese priesters, vonden ook de onderhandelingen plaats rond een op te richten kapel en aanleg van het Bonifatiuspark. Eén der initiatiefnemers en deelnemers was pater Titus Brandsma O.carm., die zich bijzonder inzette voor de nagedachtenis van Bonifatius en het Friese erfgoed. In 1925 werd de Broederschap van de H.H. Bonifatius en Gezellen opgericht, welke ten doel had van Dokkum weer een echte bedevaartplaats te maken. Pater Titus maakte deel uit van het stichtingsbestuur.

De plannen voor het processiepark werden in 1925 gerealiseerd. Op 23 augustus 1926 was het zover en werd de eerste nationale Bonifatiusbedevaart gehouden. Meer dan tweeduizend pelgrims waren er in Dokkum getuige van hoe Titus de feestrede uitsprak, uiteraard in het Fries. Begin 1934 kon de eerste spade voor een kapel de grond in worden gestoken en op 6 augustus van dat jaar vond de inzegening plaats van deze Bonifatiuskapel, welke geheel was opgetrokken uit gele Friese kloostermoppen. Pater Titus was en bleef de grote propagandist en uitvoerder van dit bedevaartsoord. Hij verzamelde ook kloostermoppen voor de bouw, en maakte het ontwerp, van een kruiswegstatie in het Bonifatiuspark. Deze werden door beeldhouwer Jacob Maris vervaardigd.

Als geestelijk adviseur van de Katholieke Journalistenbond nam Titus aan het einde van 1940 in een conflict openlijk stelling tegenover de nazi's. Op 19 januari 1941 werd hij om die reden gearresteerd en in Scheveningen gevangenzet. In de afzondering kon hij zich opnieuw inzetten voor zijn "Bonifatius-monument". In de laatste dagen van zijn verblijf in de Scheveningse cel schreef Titus zijn gebeden voor de kruiswegstaties van Dokkum. Hij kon het karwei echter niet afmaken: in het naar buiten gesmokkelde handschrift ontbrak de laatste statie. De staties in Dokkum konden pas in 1949 worden gerealiseerd. De twaalfde statie draagt het opschrift: "ter nagedachtenis aan Prof. dr. Titus Brandsma, O.Carm, 26-7-1942 te Da-

chau overleden”. In 1962 werd nabij het park het Bonifatiusstandbeeld onthuld door prinses Beatrix.

Het bedevaartcomplex van park, kruisweg en kapel raakte tijdens de Tweede Wereldoorlog in toenemende mate in verval, maar vooral in de jaren zestig nam de belangstelling af en de bron werd opgenomen in het stadsgroen van een buitenwijk en vervuilde. Een nieuwe opbloei vond plaats vanaf 1990. In de zomer van dat jaar trok een wonderlijke genezing van een meisje vele pelgrims uit binnen- en buitenland. Vanaf 1984 was er echter, bij de zaligverklaring van pater Titus, een breder proces van opleving gaande. Sinds de jaren negentig is er niet alleen de pelgrimage voor Bonifatius, maar ook de devotieel-liturgische belangstelling voor pater Titus Brandsma.

Henk Nota, pr.

LITERATUURLIJST

- “In 754 werd Bonifatius in Dokkum vermoord, maar wat weten we nog meer?” Bonifatius Gedenk Commissie (in eigen beheer; Dokkum, 1991)
- “De betekenis van Bonifatius’ eeuwfeest” Buytenen van, M.P. (Uitg. Jongma; Dokkum, 1954,)
- “De H. Bonifatius, syn libben en syn wurk” Jongma, Broer - c.m. (Uitg. Mercurius; Leeuwarden, 1938)
- “Op pylgerreis, monument van de maandag” Kingmans, Hugo (Stichting Kultuur en Toerisme yn Fryslân; Leeuwarden, 1994)
- “754: Bonifatius bij Dokkum vermoord”

1944, kapel en processiepark

Herinneringstekst bij de 12e kruiswegstatie in Dokkum

- Mostert, Marco (Uitg. Verloren; Hilversum, 1999)
 - “Titus Brandsma onder ons” Nota, Henk - pr. (Stichting Archief- en Documentatiecentrum voor r.k. Friesland; Bolsward, 2003)
 - “Bonifatius in Dokkum” Peters, Herman - pr. (in eigen beheer; Dokkum 1990)
 - “754, Bonifatius bij Dokkum vermoord” Peters, Herman - pr. (in eigen beheer; Nijmegen, 2007)
 - “Bonifatius, grondlegger van Europa” Romain, Willy Paul (Uit. Tirion; Baarn, 1991)
 - “Beknopte geschiedenis van Dokkum” Warringa, N. en Hallema, A. (in eigen beheer; Dokkum, 1953)
 - “F.H. Huitema, voorgeslacht/ nakomelingen 1695-1993”, J. Huitema; Nieuwegein, 1993
 - “De fam. Van der Weide (1811-2011),” door L.P. v/d Weide; Middelbeers, 2011
 - “Vera Witte, delen 1 t/m 6”, door H. van Bemmelen; Amsterdam, 2019
 - “Inventaris Familiearchief Titus Brandsma”, door H. Nota - pr.; Culemborg, 2019
 - “Genealogie fam. G.P. de Jong van Ameland”, door H. Nota - pr.; Culemborg, 2019
- Daarnaast zijn er weer vele bidprentjes, rouwbrieven en overlijdensadvertenties naar ons gestuurd of bij ons gebracht, maar ook kerkboeken en andere lectuur, en devotionalia als kruisbeelden, wijwaterbakjes, heiligenbeelden, medailles, enz.

Hartelijk dank voor al uw bijdragen!

Nieuwe aanwinsten

Onderstaand een kleine selectie van de vele boeken die in de loop van 2019/2020 voor onze bibliotheek aan ons zijn geschonken:

- “Hamer, aambeeld en nijptang” (RK LTS Wolvega), J. ten Have e.a.; Deventer, 1993

Open Dag 2020

Donateurs en andere belangstellenden worden hierbij van harte uitgenodigd aanwezig te zijn op de Open Dag 2020.

Deze zal worden gehouden op **zaterdag 10 oktober a.s., van 13.00 – 16.00 uur**, in ons pand Grote Dijklakker 12 te Bolsward.

Ontvangsten en uitgaven boekjaar 2019-2018

	Boekjaar 2019	Boekjaar 2018
Donaties	4.909	4.636
Giften	21.570	3.754
Rentebaten	0	1
Diverse verkopen	324	735
Afrekening project *1*	0	1.071
Boek Ameland	3.245	0
Subtotaal	30.048	9.927
LASTEN		
Afschrijving vaste activa	124	2.282
Kantoorkosten	1.133	1.647
Huisvestingskosten	5.178	6.633
Overige kosten	291	410
Project Archivering	0	1.071
Subtotaal	6.726	12.043
RESULTAAT	23.322	-2.116
Rentebaten bij	0	0
Rentelasten af	4.735	4.741
	4.735	4.741
EXPLOITATIE-RESULTAAT	18.587	-6.857
Ontvangen projectsubsidie		16.200
Reserve 2017		<u>4.500</u>
Totaal		20.700
Uitgegeven 2018	<u>1.071</u>	
Uitgegeven 2019	<u>10.887</u>	
Totaal uitgegeven		-11.958
Reserve project 2018/2019		<u>8.742</u>

Hierboven een beknopt overzicht van onze financiën over de boekjaren 2018-2019. Voor geïnteresseerden ligt het volledige rapport ter inzage. Wij zijn onze donateurs en schenkers zeer dankbaar hiervoor. Uiteraard rekenen wij ook voor 2020 weer op uw financiële steun. Wij zijn een culturele ANBI-instelling en dat betekent dat giften voor 130 % aftrekbaar zijn. Hiervoor is vermelding van het ANBI-registratienummer 8102.57.944 noodzakelijk. **Ons bankrekeningnummer is: NL29 RABO 014 317 8032 ten name van Archief- en Documentatiecentrum Bolsward**

Adresgegevens en bezoektijden:

Het ADRKF is in principe iedere woensdag van 9.00 – 16.00 uur toegankelijk voor bezoekers. Maar het is verstandig om vooraf even telefonisch of via e-mail contact met ons op te nemen. Dit om teleurstellingen te voorkomen.

Het bezoek- en correspondentie-adres luidt:

Stichting Archief- en Documentatiecentrum voor R.K. Friesland.
Grote Dijklakker 12
8701 KV Bolsward
Telefoon: 0515 - 33 68 04
E-mail: info@archiefrkfriesland.nl
Internet: www.archiefrkfriesland.nl
Facebook: "Archief RK Friesland"

Bestuursleden:

voorzitter: *Corrie van Eijden - de Bruyn*,
Hoorsterzwaag, tel. 0516 – 462750;
E-mail: theo.enconry.vaneijden@kpnmail.nl
vice-voorzitter: *M. van der Werf-van der Meulen*,
Franeker, 0517-395040;
E-mail: agoenminke@home.nl
secretaris: *Henk Nota*, St. Nicolaasga,
tel. 0513 – 431394; E-mail: hnota@home.nl
penningmeester: *Rein Wierdsma*, Sneek
tel. 0515 – 414161; E-mail: renloos@home.nl
2e secretaris: *Nico van der Werf*, Raerd
tel. 0566 – 601281;
E-mail: nicovanderwerf@hetnet.nl
2e penningmeester: *Rein de Wolff*, Jirnsum
tel. 0566 – 601390;
E-mail: reindewolf@twinpartners.nl
lid: *Piet Postma*, Franeker
tel. 06-49602795;
E-mail: ppostma53@gmail.com

Medewerkers:

Dora M. Bouma, Bolsward
Jan Ate Mulder, Sneek
Henk Nota, St. Nicolaasga
Piet Postma, Franeker
Peter Siemensma, Bolsward
Wietze Teernstra, Bolsward
Ago en Minke van der Werf-van der Meulen, Franeker